

**IZAZOVI NEOVISNOSTI SUDBENE VLASTI I PERCEPCIJA
GRAĐANA REPUBLIKE HRVATSKE**

**CHALLENGES TO JUDICIAL INDEPENDENCE AND CITIZENS'
PERCEPTION IN THE REPUBLIC OF CROATIA**

Stručni članak

Ninoslav Gregurić-Bajza

Veleučilište s pravom javnosti Baltazar Zaprešić
nbajza@bak.hr

Marinela Kralj

Veleučilište s pravom javnosti Baltazar Zaprešić
marinela.kralj@bak.hr

Sažetak

Neovisnost sudbene vlasti ključna je za očuvanje vladavine prava i stabilnosti demokratskog poretka u svakoj državi. Iako pravni okvir sudbene vlasti u Republici Hrvatskoj jamči njenu formalnu neovisnost, praksa često pokazuje da postoje značajni izazovi u njezinoj stvarnoj primjeni. Ovaj rad ukazuje na pravni okvir i institucionalne mehanizme koji osiguravaju formalnu neovisnost sudbene vlasti, te analizira političke, financijske i društvene utjecaje i ostale izazove u realizaciji te neovisnosti u praksi. U sklopu izrade ovoga rada provedeno je empirijsko istraživanje među građanima Republike Hrvatske, čiji rezultati ukazuju na njihovo duboko nepovjerenje u pravosudni sustav i zabrinjavajuću percepciju stvarne neovisnosti sudbene vlasti Republike Hrvatske. Na kraju rada njegovi autori naglašavaju potrebu za ozbiljnim institucionalnim reformama koje bi po njihovom mišljenju pridonijele istinskoj neovisnosti sudbene vlasti te bi povratile povjerenje građana u pravosudni sustav.

Ključne riječi: neovisnost sudbene vlasti, pravosudni sustav, politički utjecaj, povjerenje građana

Abstract

Judicial independence is essential for upholding the rule of law and the stability of democratic governance in any country. Although the legal framework of the judiciary in the Republic of Croatia guarantees its formal independence, practice often reveals significant challenges in its actual implementation. This paper highlights the legal framework and institutional mechanisms that ensure the judiciary's formal independence, and analyses the political, financial, and social influences and other challenges in realizing that independence in practice. As part of this study, an empirical survey was conducted among Croatian citizens, the results of which indicate a deep mistrust in the judicial system and a concerning perception of the actual independence of the judiciary in the Republic of Croatia. The authors emphasize the need for comprehensive institutional reforms, which, in their view, would contribute to genuine judicial independence and help restore citizens' trust in the judicial system.

Keywords: *judicial independence, judicial system, political influence, citizens' trust*

1. UVOD

Neovisnost sudbene vlasti jedno je od temeljnih načela na kojem počiva vladavina prava i stabilnost demokratskog poretka u svakoj suvremenoj državi. Prema Zakonu o sudovima⁴ sudovi su tijela državne vlasti koja sudbenu vlast obavljaju samostalno i neovisno u okviru djelokruga i nadležnosti određene zakonom. Isti Zakon propisuje da sudovi štite Ustavom, pravnom stečevinom Europske unije, međunarodnim ugovorima i zakonima utvrđeni pravni poredak Republike Hrvatske te osiguravaju jedinstvenu primjenu prava, ravnopravnost i jednakost svih pred zakonom. Slijedom navedenoga razvidno je da uloga sudova uključuje i aktivno očuvanje društvenih vrijednosti poput pravičnosti, jednakosti i zaštite temeljnih ljudskih prava. No, iako je ta neovisnost normativno zajamčena, u praksi se ona često suočava s ozbiljnim izazovima. Politički utjecaj na

⁴ Zakon o sudovima – pročišćeni tekst (Narodne novine br. 28/13, 33/15, 82/15, 82/16, 67/18, 126/19, 130/20, 21/22, 60/22, 16/23, 155/23, 36/24)

imenovanja sudaca, ograničena financijska autonomija i razni oblici društvenih pritisaka, narušavaju ne samo stvarnu neovisnost pravosudnog sustava nego i u velikoj mjeri utječu na percepciju njegove vjerodostojnosti, neovisnosti i nepristranosti u javnosti. Iako je sudbena vlast formalno zaštićena od vanjskih utjecaja, ključna pitanja koja se postavljaju u ovom radu odnose se na to koliko se stvarna praksa i svakodnevno funkcioniranje pravosudnog sustava ne podudaraju s citiranim i ostalim zakonskim jamstvima.

Ovaj rad istražuje stvarnu neovisnost sudbene vlasti u Republici Hrvatskoj ne samo u teorijskom i regulatornom okviru nego i u svakodnevnoj pravosudnoj praksi. Analiza zakonodavnih i institucionalnih mehanizama neovisnosti daje širu perspektivu i omogućuje detaljno sagledavanje hrvatskog pravosudnog sustava. Empirijsko istraživanje provedeno u svrhu ovoga rada anonimnim anketiranjem građana Republike Hrvatske, osvjetljava njihovu percepciju stvarne neovisnosti sudbene vlasti, razinu njihova povjerenja u sudove te njihov doživljaj utjecaja politike na hrvatsko pravosuđe. Dobiveni podaci pružaju vrijedan uvid u stvarne izazove koji opterećuju hrvatski pravosudni sustav, te kako ti izazovi oblikuju odnos hrvatskih građana prema formalnoj neovisnosti sudbene vlasti. Upravo ta kombinacija normativne analize i uvida u javno mišljenje omogućava cjelovito sagledavanje naslovne teme, otvarajući prostor za dublje razumijevanje institucionalnih slabosti i identifikaciju područja u kojima su nužne promjene.

2. ZAKONODAVNI, INSTITUCIONALNI I TEORIJSKI OKVIR NEOVISNOSTI SUDBENE VLASTI

U svakom demokratskom društvu podjela vlasti na zakonodavnu, izvršnu i sudbenu nije samo teorijski konstrukt nego je temeljni mehanizam kojim se štiti sloboda pojedinca i osigurava ravnoteža moći. Posebno mjesto u trodiobi vlasti, neprijeporno zauzima sudbena vlast i to primarno zbog svoje specifične uloge čuvara zakona i zaštitnika prava građana. Za razliku od zakonodavne i izvršne vlasti, koje su izravno uključene u politički proces, sudbena vlast mora biti iznad politike i mora biti neovisna, nepristrana te vođena isključivo zakonom i načelima pravde.

2.1 Zakonodavni okvir neovisnosti sudbene vlasti

Zakonodavni okvir funkcioniranja hrvatskih sudova i sudaca ključan je za osiguranje učinkovitog, pravičnog i neovisnog djelovanja sudbene vlasti. Pravosudni sustav mora djelovati u skladu s Ustavom Republike Hrvatske i zakonima bez ikakvog političkog ili bilo kojeg drugog vanjskog utjecaja.

Ustav Republike Hrvatske u članku 4. izrijekom proklamira načelo trodiobe vlasti, a prethodno u članku 3. još snažnije ističe vladavinu prava, koja kao ustavna vrednota podrazumijeva da nitko nije iznad zakona što znači niti država niti pojedinac niti institucija. Vladavina prava zahtijeva da sve grane vlasti djeluju u granicama zakona i Ustava, da je svaki postupak transparentan te da se prava pojedinaca poštuju, a zlouporabe sankcioniraju⁵. Ustav u člancima od 115. do 127. detaljno uređuje organizaciju, načela, funkcije i zaštitne mehanizme sudbene vlasti čime se postavlja jasna arhitektura pravosudnog sustava. Ustavna arhitektura sudbene vlasti počiva na hijerarhijskoj organizaciji sudova s Vrhovnim sudom Republike Hrvatske na njenom čelu. Vrhovni sud prema članku 116. ima posebnu ulogu u osiguravanju jedinstvene primjene zakona i jednakosti svih građana pred zakonom čime se osigurava pravna sigurnost i dosljednost u sudskoj praksi. Određujući u članku 115. sudbenu vlast kao samostalnu i neovisnu, Ustav jamči da su sudovi oslobođeni svakog političkog ili institucionalnog pritiska. Specifičan položaj i značaj u hrvatskom pravnom poretku ima Ustavni sud Republike Hrvatske kojega Ustav regulira člancima 122. do 127. Ustavni sud formalno pravno ne spada u sudbenu vlast nego je tzv. „čuvar Ustava“ i predstavlja zasebno ustavno tijelo čija je primarna zadaća očuvanje ustavnosti i zaštita temeljnih prava i sloboda.

Osim Ustava, zakonodavni okvir neovisnosti sudbene vlasti u Republici Hrvatskoj obuhvaća niz zakona i podzakonskih akata koji se odnose na pravosudni sustav te uređuju formalnu organizaciju sudova, transparentnost u izboru i imenovanju sudaca kao i samostalno i neovisno funkcioniranje sudbene vlasti. Među zakonima koji oblikuju zakonodavni okvir sudbene

* Ustav Republike Hrvatske – pročišćeni tekst (Narodne novine RH br. 56/90, 135/97, 8/98, 113/00, 124/00, 28/01, 41/01, 55/01, 76/10, 85/10, 05/14)

vlasti u Hrvatskoj mogu se izdvojiti: Zakon o sudovima⁶ koji uređuje osnovnu strukturu i organizaciju sudova u Hrvatskoj, Zakon o Državnom sudbenom vijeću⁷ koji uređuje pitanje izbora, imenovanja, napredovanja, premještanja, stegovne odgovornosti i razrješenja sudaca, te Zakon o područjima i sjedištima sudova⁸ koji uređuje raspored i organizaciju sudova na području Republike Hrvatske.

Iako zakonodavni okvir za rad sudova i sudaca u Republici Hrvatskoj osigurava osnovne uvjete za neovisnost, učinkovitost i pravičnost pravosudnog sustava, ipak postoje određeni izazovi u pogledu političkog utjecaja i formalnosti u procesima imenovanja i razrješenja sudaca, koji traže unaprjeđenje zakonodavnog okvira sudbene vlasti u pravcu postizanja njene nedvojbene i stvarne samostalnosti i neovisnosti.

2.2 Institucionalni okvir neovisnosti sudbene vlasti

Državno sudbeno vijeće (dalje u tekstu: DSV) predstavlja ključnu instituciju u sustavu sudbene vlasti Republike Hrvatske jer osigurava neovisnost sudaca i pravovremenost u njihovom imenovanju ili razrješenju. Jedan od temeljnih ciljeva DSV-a jest očuvanje neovisnosti sudstva. To je od ključne važnosti jer nepristranost i samostalnost sudaca predstavljaju temelj pravnog sustava i osiguranja pravednog suđenja za sve građane. Prema Zakonu o Državnom sudbenom vijeću, članovi DSV-a biraju se po zakonom propisanom postupku iz reda sudaca, odvjetnika, sveučilišnih profesora i drugih pravnih stručnjaka, dva člana DSV-a bira Hrvatski sabor iz reda svojih zastupnika, a predsjednika koji mora biti iz redova sudaca i njegovog zamjenika biraju članovi DSV-a između sebe. Iako Zakon o Državnom sudbenom vijeću definira DSV kao tijelo koje bi trebalo djelovati izvan političkog utjecaja, izbor članova DSV-a i sam način imenovanja sudaca mogu biti podložni političkom utjecaju. Proces imenovanja sudaca kroz DSV može se doživljavati kao formalnost dok u stvarnosti postoji mogućnost da politička orijentacija kandidata igra veću ulogu nego meritokracija i stručnost.

* Zakon o sudovima – pročišćeni tekst (Narodne novine RH br. 28/13, 33/15, 82/15, 82/16, 67/18, 126/19, 130/20, 21/22, 60/22, 16/23, 155/23, 36/24)

* Zakon o Državnom sudbenom vijeću (Narodne Novine RH br. 116/10, 57/11, 130/11, 13/13, 28/13, 82/15, 67/18, 126/19, 80/22, 16/23, 83/23, 155/23)

* Zakon o područjima i sjedištima sudova (Narodne Novine RH br. 67/18, 21/22)

U okviru institucionalnog okvira neovisnosti sudbene vlasti nemoguće je zaobići Državno odvjetništvo kao samostalno i neovisno pravosudno tijelo čije su osnivanje, nadležnost i organizacija te uvjeti za imenovanje državnih odvjetnika uređeni Zakonom o državnom odvjetništvu⁹. Iako formalno ne spada u sudbenu vlast, Državno odvjetništvo je ipak s ovom granom državne vlasti usko povezano. Državni odvjetnici kao nositelji optužnih funkcija, imaju ključnu ulogu u pokretanju kaznenih postupka pred sudovima. Odnosi između Državnog odvjetništva i sudova su iznimno važni jer sudovi i Državno odvjetništvo zajednički odgovaraju za zakonito postupanje i pravično suđenje. Iako u Hrvatskoj postoji jasna podjela između sudstva i Državnog odvjetništva, njihova međusobna suradnja i koordinacija presudna je za pravovremeno provođenje istraga, podizanje optužnica i donošenje presuda, čime se jamči pravičnost i učinkovitost pravosudnog sustava.

2.3 Teorijski okvir neovisnosti sudbene vlasti

Neovisnost sudbene vlasti ključna je sastavnica svakog demokratskog sustava. Ona označava sposobnost sudstva da djeluje samostalno i neometano bez utjecaja ili pritiska izvan pravosudnog sustava bilo da ti utjecaji i pritisci dolaze od političkih struktura, ekonomskih interesnih skupina, medija ili javnog mnijenja (Konjević, 2020, str. 106). Samo kao samostalna institucija oslobođena političkog utjecaja i podložna isključivo zakonima i ustavnim načelima, sudbena vlast može obnašati svoju zadaću neutralnog arbitra. Građani moraju imati povjerenje da će u slučaju sukoba s moćnijom stranom bilo da je riječ o drugom pojedincu, instituciji ili državi, sud odlučivati po zakonu i pravdi, a ne po političkim ili ideološkim interesima. Stoga demokracija počiva upravo na povjerenju u sudove kao jamce zakonitosti, pravičnosti i poštenja.

Vanjska neovisnost sudaca predstavlja jedan od temelja demokratske pravne države. Neovisnost sudaca postoji prvenstveno radi zaštite prava građana, a ne zbog interesa same pravosudne elite. Ova neovisnost znači da suci moraju biti oslobođeni od svakog vanjskog utjecaja poput političkog, ekonomskog, medijskog, društvenog ili osobnog kako bi mogli donositi odluke koje su isključivo utemeljene na zakonima i činjenicama konkretnog slučaja. Time

⁹ *Zakon o državnom odvjetništvu – pročišćeni tekst (Narodne novine RH br. 67/18 i 21/22)*

se građanima jamči da će neovisno o njihovom položaju, imovini, statusu ili političkim vezama biti jednako tretirani pred zakonom te da će pravda biti dosuđena isključivo prema meritumu, a ne prema volji neke vanjske sile (Vijeće Europske unije¹⁰, 2010).

Sudačka neovisnost podrazumijeva zaštitu sudaca od svih neprimjerenih utjecaja i to ne samo onih koji dolaze izvan pravosuđa već i onih unutar samog sudbenog sustava. To uključuje i unutarnju neovisnost sudaca koja zahtijeva zaštićenost sudaca od uputa, pritisaka ili utjecaja drugih sudaca uključujući osobe s upravnim ovlastima poput predsjednika suda ili predsjednika sudskog odjela. Načelo sudbene neovisnosti odnosi se prvenstveno na neovisnost svakog pojedinog suca u donošenju presuda. Sudac mora imati mogućnost odlučivati nepristrano i autonomno slobodno od bilo kakvih ograničenja, vanjskih ili unutarnjih pritisaka kao i izravnih ili neizravnih prijetnji bez obzira na to dolaze li od političkih, društvenih ili pravosudnih tijela. Hijerarhijska organizacija sudstva ne smije narušavati osobnu neovisnost sudaca jer upravo individualna neovisnost predstavlja temelj pravičnog suđenja i vladavine prava (Đurđević, 2020, str. 429). Jedan od ključnih elemenata unutarnje neovisnosti sudaca u Hrvatskoj je postupak njihova imenovanja, razrješenja i stegovne odgovornosti koji je utemeljen na Ustavu. Imenovanje sudaca povjerava se Državnom sudbenom vijeću, posebnom tijelu sastavljenom većinom od sudaca, a također uključuje i odvjetnike i sveučilišne profesore pravnih znanosti. Ovaj sastav osigurava da o sudbini sudaca odlučuju stručnjaci iz pravne profesije koji su neposredno povezani s radom sudova. Osiguranje profesionalnosti u odlučivanju o imenovanju sudaca predstavlja zaštitu od političkih i drugih vanjskih utjecaja. Također, odluka o imenovanju suca je konačna i odmah provediva što znači da je praktički zajamčeno da sudac neće biti podložan političkim ili drugim vanjskim utjecajima koji bi mogli ugroziti njegovu nepristranost. Stegovnu odgovornost i razrješenje sudaca također odlučuje Državno sudbeno vijeće čime se dodatno osigurava da suci ostanu pod nadzorom stručnog tijela koje je povezano sa strukom i profesionalnim standardima (Crnić, n.d., str. 5). Iznimno važan aspekt unutarnje neovisnosti sudaca je njihova samostalnost u donošenju presuda. Prema Ustavu i zakonima Republike Hrvatske suci su obavezani samo ustavnim, zakonskim i

* Vijeće Europske unije se do 1993. godine zvalo Vijeće ministara

međunarodnim normama dok su svi oblici utjecaja na donošenje odluka strogo zabranjeni. Odluke suda donose se isključivo utemeljene na zakonu dok sudac ima pravo na izdvojeno mišljenje u slučaju neslaganja s kolegama u vijeću. Međutim, pravna stajališta viših sudova, posebno Vrhovnog suda obvezuju niže sudove. Ovakav sustav omogućava ujednačavanje sudske prakse i smanjuje mogućnost različitih tumačenja zakona u sličnim slučajevima. To osigurava da suci nižih sudova nisu podložni samovoljnom tumačenju zakona nego su obavezni pridržavati se smjernica koje postavljaju višestupanjski sudovi (Antić, 2016, str. 860).

3. IZAZOVI NEOVISNOSTI SUDBENE VLASTI U PRAKSI

U Republici Hrvatskoj kao i u mnogim drugim državama, neovisnost sudbene vlasti suočava se s izazovima koji proizlaze iz odnosa između različitih grana državne vlasti. Pravosudni sustav suočava se s ozbiljnim izazovima u vidu političkih i društvenih pritisaka koji mogu narušiti njegovu neovisnost i učinkovitost.

Posebno osjetljivo područje predstavlja imenovanje, napredovanje i razrješenje sudaca, gdje mogući politički pritisci i utjecaji prijete narušavanju neovisnosti sudbene vlasti. Imenovanje sudaca u Hrvatskoj prema zakonu u nadležnosti je DSV-a, koje je odgovorno za odabir i imenovanje sudaca temeljem njihovih stručnih kvalifikacija, integriteta i profesionalnog iskustva. Iako zakonodavni okvir jasno definira ovu proceduru, u praksi se može pojaviti značajan politički utjecaj na izbor sudaca osobito kroz političke preporuke i povezanost političkih stranaka s članovima DSV-a. Činjenica da političke stranke mogu imati direktan ili indirektan utjecaj na članove DSV-a, stvara zabrinutost zbog mogućnosti imenovanja sudaca koji bi mogli biti podložni političkim interesima. Napredovanje sudaca kroz pravosudnu hijerarhiju također je područje koje je pod utjecajem politike unatoč postojanju formalnih pravila koja napredovanje temelje na njihovom radnom iskustvu i stručnosti. Iako bi teoretski kriteriji poput broja godina službe, postignutih rezultata i stručnog usavršavanja trebali biti odlučujući, političke preferencije i umreženost često oblikuju karijere sudaca. Suci koji se ne uklapaju u političke okvire ili koji su poznati po neovisnom odlučivanju mogu se susresti s teškoćama u napredovanju dok suci skloni

popuštanju političkim utjecajima ili oni koji su politički prihvatljivi lakše napreduju unutar hijerarhije. Proces razrješenja sudaca također može biti podložan političkom utjecaju. Sumnje u politički motivirane odluke o razrješenju mogu se pojaviti kada sudac donese presudu koja nije u skladu s interesima vladajuće političke stranke. U takvim situacijama postoji opasnost od toga da razrješenje toga suca bude vođeno političkim, a ne stvarnim stegovnim razlozima ili pravnim osnovama.

Članak 88. Zakona o sudovima omogućuje sucima obnašanje funkcija u izvršnoj vlasti poput ministarstva pravosuđa dok njihova sudačka dužnost miruje. Na prvi pogled ovakva odredba možda ne izaziva ozbiljne sumnje no dublja analiza pokazuje potencijalne prijetnje za temeljna načela pravnog poretka, a osobito načelo neovisnosti sudbene vlasti i načelo diobe vlasti. Ustav Republike Hrvatske jasno ističe načelo diobe vlasti koje zahtijeva odvajanje zakonodavne, izvršne i sudbene vlasti kako bi se spriječilo preklapanje funkcija i osigurao integritet svake od grana vlasti. Omogućavanje sucima preuzimanje političke funkcije postavlja ozbiljna pitanja o sukobu interesa i ugrožavanju nepristranosti sudbene vlasti. Iako suci formalno miruju u obavljanju svoje dužnosti i dalje ostaju suci što otvara prostor za političke utjecaje koji mogu narušiti objektivnost i neovisnost sudskih odluka (Sessa, 2013).

Jedan od najistaknutijih oblika političkih pritisaka na pravosuđe u Hrvatskoj jesu javne izjave političara. Političari, osobito oni iz vladajućih stranaka povremeno komentiraju konkretne pravosudne predmete ili odluke što može dovesti do narušavanja povjerenja u neovisnost sudstva. Iako političari imaju pravo komentirati javne probleme i društvena pitanja njihovi komentari o specifičnim sudskim predmetima mogu stvoriti dojam kako suci nisu u mogućnosti donositi odluke temeljem prava već da su podložni političkim preferencijama ili vanjskom utjecaju. Takvi komentari mogu imati dalekosežne posljedice jer oblikuju javno mnijenje i stvaraju dojam da je pravda u zemlji kompromitirana političkim interesima. Hrvatsko pravosuđe nije potpuno neovisno o politici (Kolar, 2021, str. 3-6).

Samostalnost i nepristranost sudova ovise ne samo o zakonodavnim i institucionalnim okvirima već i o financijskim resursima na raspolaganju

pravosudnom sustavu. Financijska neovisnost sudova u Hrvatskoj suočava se s ozbiljnim izazovima koji proizlaze iz ovisnosti o državnom proračunu. Sredstva za rad sudova osiguravaju se Državnim proračunom Republike Hrvatske koji se donosi krajem tekuće godine za sljedeću kalendarsku godinu. Ova sredstva obuhvaćaju plaće sudaca, sudskih službenika i namještenika kao i materijalne rashode, opremu i druge slične troškove (Crnić, n.d., str. 3). Državni proračun donosi Hrvatski sabor na temelju prijedloga Vlade Republike Hrvatske, a to znači da postoji ozbiljna funkcionalna zavisnost sudbene vlasti o izvršnoj i zakonodavnoj vlasti. Naime, izvršna vlast kao predlagatelj i zakonodavna vlast kao donositelj zakona, u stvarnosti odlučuju koliko će sredstava biti dodijeljeno pravosudnom sustavu. Ova ovisnost o vanjskim odlukama stvara potencijalne prijetnje za financijsku neovisnost sudova jer sudovi ne mogu uvijek računati na stabilno i adekvatno financiranje.

Određeni utjecaj na samostalnost i neovisnost sudbene vlasti mogu imati i mediji, koji imaju ključnu ulogu u oblikovanju javnog mnijenja. Njihovo izvještavanje o pravosudnim pitanjima može dodatno pojačati politički i društveni pritisak na sudove. U Hrvatskoj gdje su političke stranke i mediji često međusobno povezani, novinarski izvještaji o suđenjima posebno onima koja uključuju politički ili ekonomski osjetljive teme, mogu stvoriti dojam da je sudska odluka već unaprijed oblikovana i da se suci nalaze pod utjecajem vanjskih interesa. Medijski pritisci postaju izraženiji kada su predmet suđenja visoko profilirani politički akteri ili moćne gospodarske figure jer mediji mogu biti skloni senzacionalizmu i pretjeranom izvještavanju koje može oblikovati percepciju javnosti o pravednosti ili nepravednosti suđenja. Osim toga, novinarske kampanje koje ciljano kritiziraju rad pravosudnog sustava mogu stvoriti atmosferu nepovjerenja u sudsku vlast (Rajko, 2024). Nekontrolirani medijski pritisak može utjecati na slobodu sudaca u donošenju odluka jer suci mogu biti podložni javnoj osudi u slučaju donošenja odluka koje se ne podudaraju s već usvojenim medijskim narativima.

Politička i društvena pitanja koja su od velikog interesa za javnost poput suđenja političkim liderima, poznatim javnim osobama ili moćnim gospodarstvenicima, također mogu izazvati snažne socijalne pritiske na

sudove. U takvim slučajevima suci se nalaze pred izazovom kako balansirati između prava i pravde na jednoj strani te socijalnih i političkih očekivanja na drugoj. Kada javno mnijenje postane polarizirano osobito u predmetima koji uključuju visoko profilirane osobe, socijalni pritisak može postati snažan alat za oblikovanje ishoda suđenja. Socijalni pritisci postaju najintenzivniji kada postoji visok stupanj politizacije predmeta koji uključuju važne političke ili ekonomske aktere. U takvim slučajevima, suci se suočavaju s opasnošću dovođenja u pitanje njihove nepristranosti i objektivnosti. Na primjer, suđenje političkim liderima koji su povezani s velikim društvenim grupama može izazvati snažnu reakciju javnosti koja od suca očekuje donošenje odluke koja je u skladu s njezinim stavovima umjesto odluke koja je utemeljena isključivo na zakonu. U tom kontekstu politička i društvena očekivanja mogu postaviti suce pred moralne i etičke dileme koje ugrožavaju neovisnost pravosuđa.

4. PERCEPCIJA GRAĐANA O NEOVISNOSTI SUDBENE VLASTI

Naprijed opisani utjecaji i pritisci na sudbenu vlast, mogu dovesti do narušavanja povjerenja građana u njenu nepristranost i objektivnost. Moguća podložnost sudaca političkom i drugim utjecajima može ugroziti povjerenje građana u pravičnost pravosudnog sustava. Građani mogu percipirati kako su suci skloni donošenju politički motiviranih odluka, a to može ozbiljno narušiti vladavinu prava i integritet sudbene vlasti. Stoga su autori ovoga rada, proveli empirijsko istraživanje metodom anonimne ankete među građanima Republike Hrvatske, s ciljem da istraže i analiziraju njihovu percepciju stvarne i praktične neovisnosti sudbene vlasti. Uzorak ispitanika obuhvatio je 102 punoljetne osobe različitih dobnih i spolnih skupina, obrazovnih razina, zanimanja i mjesta stanovanja. Sudjelovanje u istraživanju bilo je dobrovoljno i potpuno anonimno čime je osigurana veća iskrenost u odgovorima i zaštita privatnosti sudionika. Podaci prikupljeni istraživanjem obrađeni su primjenom deskriptivne statističke analize, a rezultati istraživanja su interpretirani u nastavku rada.

Analiza rezultata provedenog istraživanja otkriva zabrinjavajuću percepciju građana o funkcioniranju i neovisnosti sudbene vlasti, ali i pomaže u

prihvaćanju realnosti da je nužna provedba sveobuhvatnih i sustavnih mjera koje će obnoviti vjerodostojnost i funkcionalnu neovisnost sudbene vlasti u Republici Hrvatskoj. Upravo u kombinaciji iskazanih kritika i prijedloga očituje se složen odnos hrvatskih građana prema instituciji koja bi trebala jamčiti vladavinu prava i jednakost svih pred zakonima.

Kao jedan od najvećih problema koji građani ističu u svojim odgovorima jest korupcija. U percepciji hrvatske javnosti korupcija u sudstvu nije iznimka nego pravilo, što stvara osjećaj pravne nesigurnosti i duboko ukorijenjenog nepovjerenja građana u poštenje i neovisnost pravosudnih institucija, a rezultat takvih osjećaja obeshrabruje hrvatske građane u traženju pravne zaštite pred sudovima. Problem se dodatno produbljuje kada se korupcija isprepliće s političkim utjecajem. Mnogi ispitanici uvjereni su da su političke strukture te koje na ključne pozicije unutar pravosuđa postavljaju svoje ljude čime se pravosudni sustav pretvara u produženu ruku izvršne vlasti umjesto da bude korektiv moći u državi.

Drugi veliki problem koji građani ističu je sporost pravosuđa. Iskustva s dugotrajnim postupcima, presudama koje dolaze godinama nakon pokretanja procesa te odgađanjima zbog proceduralnih razloga dodatno potkopavaju vjeru u funkcionalnost sustava. Ako pravda dolazi prekasno građani ju više ne percipiraju kao pravdu nego kao formalnu, hladnu birokraciju. U tom kontekstu sudstvo ne gubi samo svoju učinkovitost već i svoju moralnu dimenziju.

Treći problem koji jasno proizlazi iz odgovora hrvatskih građana je netransparentnost. Građani osjećaju da nemaju jasan uvid u rad sudova, u kriterije donošenja presuda kao ni u rad samih sudaca. Pojmovi kao što su zatvorenost sustava, nejasni postupci i nerazumljive odluke često se spominju, što ukazuje na potrebu za većom otvorenošću i dostupnošću informacija o radu sudova i pravosuđa općenito. Pravosuđe koje ne komunicira jasno i transparentno s građanima teško može očekivati njihovo povjerenje.

Naposljetku, građani zamjećuju i problem nestručnosti u sudstvu. Ne radi se samo o stručnoj spremi nego i o širini kompetencija, etici i sposobnosti

donošnja pravednih odluka. Kada se u presudama ne prepozna osjećaj za pravednost građani gube povjerenje ne samo u pojedince već i u cijeli sustav. Taj gubitak vjere opasniji je od same pogrešne presude jer stvara društveni cinizam i osjećaj kako pravda nije jednako dostupna svima.

Ipak, unatoč oštroj kritici, otvoreni odgovori hrvatskih građana pružaju i nadu. Građani ne samo da identificiraju probleme već nude i jasne prijedloge. Reforma pravosuđa, depolitizacija, viši standardi za suce, veća transparentnost, digitalizacija i strože kazne za korupciju su konkretne mjere koje odražavaju visoku razinu svijesti i spremnost društva na promjene. Osobito je značajno to što većina ispitanika zahtijeva ne samo tehničke prilagodbe već i dubinsku etičku i institucionalnu transformaciju. Ključna poruka ovakvih rezultata jest da hrvatski građani ne traže savršen pravosudni sustav nego traže sustav koji će biti pravedan, učinkovit i odgovoran. Građani traže sudstvo koje ne djeluje izvan društva nego u njegovu korist. Pravosudni sustav ne smije biti prostor zatvorenih krugova, privilegija i nedodirljivosti nego otvorena i transparentna institucija koja služi građanima i štiti njihova prava. Povjerenje se ne može tražiti, ono se mora zaslužiti i to svakodnevnim radom, odgovornošću i jasnoćom u postupcima. Odgovori građana u anketnim pitanjima nisu samo kritika nego i svojevrsni apel da se nešto može i mora promijeniti. Na nositeljima vlasti i pravosudnim institucijama je da tu poruku shvate ozbiljno i da naprave korake prema sustavu pravde kojem će se vjerovati ne zato što se nema drugog izbora nego zato što to povjerenje istinski zaslužuje.

5. ZAKLJUČAK

Iako pravni okvir Republike Hrvatske formalno osigurava mehanizme za očuvanje neovisnosti sudbene vlasti, rezultati provedenog istraživanja ukazuju na duboki raskorak između pravnih postulata i stvarnog funkcioniranja hrvatskog pravosuđa. Javna percepcija sudstva obilježena je nepovjerenjem s dominantnim osjećajem da politički utjecaji, netransparentnost i manjak odgovornosti narušavaju temeljna načela pravne države. Ovakvo stanje ne proizlazi isključivo iz pojedinačnih slučajeva nepravilnosti već odražava sustavne slabosti koje se očituju u načinu imenovanja sudaca, financijskoj ovisnosti sudova i slaboj institucionalnoj

otpornosti na vanjske pritiske. Sociološka dimenzija rezultata osobito izražena kroz kvalitativne odgovore ispitanika potvrđuje kako građani percipiraju pravosudni sustav kao zatvoren, spor i podložan utjecajima pri čemu osobitu zabrinutost izazivaju percepcija korupcije i politizacije. U takvom okruženju teško je očekivati visoku razinu povjerenja u institucije koje bi trebale biti nositelji pravde i zaštite prava.

Sudbena vlast kao ključna grana u trodiobi vlasti svoju punu funkciju može ostvariti tek kada istodobno uživa formalne, institucionalne i društvene uvjete za samostalno i neovisno djelovanje. Povjerenje građana u pravosuđe nije samo odraz njegove učinkovitosti već i legitimnosti cijelog demokratskog poretka. Stoga rezultati empirijskog istraživanja ne upućuju samo na potrebu za tehničkim prilagodbama nego ukazuju na dublju društvenu i institucionalnu krizu koja zahtijeva pozornost javnosti, akademske zajednice i donositelja odluka. U tom kontekstu nužne su sveobuhvatne i sustavne mjere koje će obnoviti vjerodostojnost i funkcionalnu neovisnost sudbene vlasti. Ključne preporuke za djelovanje mogu se sažeti u nekoliko strateških pravaca:

- Depolitizirati imenovanja sudaca i osnažiti Državno sudbeno vijeće - potrebno je osigurati da većinu u DSV-u čine pravosudni djelatnici koje biraju kolege iz struke, a ne politička tijela. Imenovanja sudaca moraju se temeljiti na jasnim, transparentnim i meritokratskim kriterijima uz zakonska jamstva zaštite od vanjskih, uključujući političkih, pritisaka;
- Osigurati financijsku stabilnost sudbene vlasti - neizvjesnost u financiranju sudbene vlasti ozbiljno ograničava njene kapacitete za svakodnevno funkcioniranje, ulaganja u infrastrukturu i digitalizaciju. Nužno je zakonski zajamčiti stabilna sredstva za rad sudova utemeljena na objektivnim kriterijima uz mehanizme kontrole i transparentnog izvještavanja, čime bi se ojačala i unutarnja odgovornost, ali i vanjska vjerodostojnost pravosudnog sustava;
- Zaštititi suce od političkih i društvenih pritisaka - potrebni su učinkoviti zakonski mehanizmi zaštite koji će omogućiti sucima slobodno djelovanje bez straha od posljedica. Paralelno, važno je graditi kulturu profesionalne neovisnosti i etičkog integriteta unutar samog sustava. Mediji, civilno društvo i akademska zajednica imaju

ključnu ulogu u izgradnji društvene svijesti o važnosti neovisnog sudstva za očuvanje demokracije;

- Povećati transparentnost i dostupnost informacija – pravosudni sustav mora postati razumljiv i pristupačan građanima. Objavljivanje presuda, aktivnija komunikacija s medijima, javne edukacije o radu sudova i pravnim postupcima grade mostove između institucija i građana. Povjerenje se ne stječe zatvorenim vratima već otvorenim dijalogom i uvidom u rad institucija koje odlučuju o pravima i slobodama ljudi;
- Ulagati u obrazovanje i profesionalni razvoj pravosudnog kadra - reforma pravosudnog obrazovanja usmjerenog ne samo na pravna znanja nego i na razvoj etičkog integriteta, kritičkog mišljenja i otpornosti na pritiske ključna je za dugoročnu profesionalizaciju sustava. Kontinuirana edukacija, razmjene s europskim institucijama i uvođenje međunarodnih standarda mogu značajno pridonijeti jačanju pravne kulture i institucionalne otpornosti.

I za kraj, može se zaključiti da bez dosljednog i vjerodostojnog ostvarivanja načela samostalnosti i neovisnosti sudbene vlasti nije moguće izgraditi pravnu sigurnost ni očuvati demokratske vrijednosti. Pravosudni sustav mora ne samo poštivati formalna načela zakonitosti i nepristranosti nego i djelovati tako da u javnosti stvara osjećaj pravednosti, integriteta i jednakosti pred zakonom. Samo tada sudstvo može zauzeti poziciju kakva mu u demokratskom društvu i pripada, a ona je da bude konačni jamac vladavine prava, sloboda i jednakosti svih pred zakonom.

LITERATURA

1. Antić, T. (2016). *Izdvojeno mišljenje u sudskim postupcima i praksa Ustavnog suda Republike Hrvatske*. Zbornik Pravnog Fakulteta Sveučilišta u Rijeci, Vol. 37, Br. 2, str. 837-873. Preuzeto s <https://doi.org/10.30925/zpfsr.37.2.3> (03.04.2025.)
2. Crnić, I. (n.d.). *Neovisnost sudstva*. Preuzeto s <https://www.vsrh.hr/ivica-crnic-izlaganja.aspx> (01.04.2025.)
3. Kolar, N. (2021). *Rule of Law and Justice in Croatia after the EU accession*. ÖGfE Policy Brief 21'2021, str. 1-7. Preuzeto s: <https://www.oegfe.at/policy-briefs/rule-of-law-and-justice-in-croatia-after-the-eu-accession/?lang=en> (05.04.2025.)
4. Konjević, T. (2020). *Neovisnost i nepristranost hrvatske sudbene vlasti kroz teoriju i praksu*. Paragraf, God. 4, Br. 1, str. 103-134. Preuzeto s <https://hrcak.srce.hr/file/350270> (02.04.2025.)
5. Rajko, A. (2024). *Pravno uređenje odnosa između sudova i medija*. <https://informator.hr> Preuzeto s <https://informator.hr/strucni-clanci/pravno-uredenje-odnosa-izmedu-sudova-i-medija> (02.04.2025.)
6. Sessa, Đ. (2013). *Suci u izvršnoj vlasti!?* <https://informator.hr/> Preuzeto s: <https://informator.hr/strucni-clanci/suci-u-izvrсноj-vlasti> (02.04.2025.)
7. *Ustav Republike Hrvatske – pročišćeni tekst* (Narodne novine br. 56/90, 135/97, 8/98, 113/00, 124/00, 28/01, 41/01, 55/01, 76/10, 85/10, 05/14), preuzeto s: <https://www.zakon.hr/z/94/ustav-republike-hrvatske> (29.04.2025.)
8. *Vijeće Europske unije* (2010). *Preporuka CM/Rec(2010)12*. Preuzeto s <https://search.coe.int/cm?i=09000016805cde9b> (02.04.2025.)
9. *Zakon o državnom odvjetništvu – pročišćeni tekst* (Narodne novine RH br. 67/18 i 21/22), preuzeto s: <https://www.zakon.hr/z/140/zakon-o-drzavnom-odvjetnistvu> (29.04.2025.)
10. *Zakon o Državnom sudbenom vijeću – pročišćeni tekst* (Narodne Novine RH br. 116/10, 57/11, 130/11, 13/13, 28/13, 82/15, 67/18, 126/19, 80/22, 16/23, 83/23, 155/23), preuzeto s: <https://www.zakon.hr/z/127/zakon-o-drzavnom-sudbenom-vijecu> (29.04.2025.)

11. *Zakon o sudovima – pročišćeni tekst (Narodne novine br. 28/13, 33/15, 82/15, 82/16, 67/18, 126/19, 130/20, 21/22, 60/22, 16/23, 155/23, 36/24), preuzeto s: <https://www.zakon.hr/z/122/zakon-o-sudovima> (29.04.2025.)*